

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Liisa Roos

**LASTEGA TÖÖTAMISE PIIRANGUTE RAKENDAMINE
SPORDIVALDKONNAS**

Bakalaureusetöö

Õppekava HAJB, peeriala Eesti avalik ja eraõigus

Juhendaja: Kristi Joamets, PhD

Tallinn 2021

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 7018 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Liisa Roos

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 095257HAJB

Üliõpilase e-posti aadress: liisa@spordiinfo.ee

Juhendaja: Kristi Joamets, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

SISUKORD	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. SPORDIS LAPSI JA NOORI JUHENDAVATE ISIKUTE ÕIGUSLIK OLEMUS	9
2. LASTEGA TEGUTSEVATE TÖÖANDJATE KOHUSTUSED JA SEADUSTEST TULENEVATE PIIRANGUTE RAKENDAMINE	17
KOKKUVÕTE	24
SUMMARY	28
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	33
Lisa 1. Lihtlitsents	38

LÜHIKOKKUVÕTE

Viimase paari aasta jooksul on spordivaldkonnas koorunud välja tõsine probleem. Lastega tegelevad ja töötavad treenerid, juhendajad ja teised oma valdkonna spetsialistid, kelle taust ei ole kontrollitud. Tulenevalt lastekaitseaduse (edaspidi LasteKS) §-st 20 tekib küsimus, kas nad üldse tohivad selles valdkonnas tööd teha.

Bakalaureusetöö eesmärk on tuua välja kitsaskohad LasteKS-ist tulenevate piirangute rakendamise praktikast spordivaldkonnas ja teha seeläbi vajalikud ettepanekud LasteKS-i muudatusteks, mille alusel on võimalik tagada, et spordiorganisatsioonid, kes tegutsevad laste- ja noortesportiga, käituvad vastavalt seadusele ning viivad läbi esmaseid ja pistelisi kontrole oma töötajate seas. Töös otsitakse vastust küsimusele, kas LasteKS-i § 20 lõigetest 1 ja 2 tulenevate piirangute rakendamine spordivaldkonnas on meie õigussüsteemis tagatud.

Töö on kvalitatiivne uurimus, kus autor kasutab peamiselt ajaloolise ja teleoloogilise tõlgendamise meetodeid, analüüsides hetke olukorda Eesti spordisüsteemis tegutsevate isikute õigustes lastega töötada. Nende spordiorganisatsioonide, kes on Eesti Spordiregistris (edaspidi ESR) märkinud noorte harrastajate olemasolu, seas on läbi viidud ka lühiküsitlus. Töös käsitletakse esmalt lapse õigusi ja juhendavate isikute õiguslikku olemust, analüüsides teadusartiklite ja -allikate põhjal seda, miks, mida ja mis eesmärgil on vaja rakendada piiranguid lastega töötamisel.

Võtmesõnad: Lastega töötamise piirangud, lapse heaolu, kontrolli kohustus, treener.

SISSEJUHATUS

Kehtiv LasteKS¹ toob selgesõnaliselt välja piirangud inimestele, kes ei tohi lastega töötada. Lastega ei tohi töötada isik, keda on karistatud või kellele on kohaldatud sundravi inimkaubanduse, seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude, lasteporno või prostitutsiooniga seotud kuritegude eest.² Selliste kuritegude puhul on piirang eluaegne sõltumata sellest, kas karistus on aegunud või kehtiv. Muude vägivallasüütegude ja mitme teise kuriteo puhul kehtib piirang karistuse kehtivuse jooksul.³

LasteKS määratleb lastega töötavat isikut järgmiselt – töös või kutsetegevuses lapsega vahetult kokku puutuv isik, samuti vabatahtlikus kutsetegevuses, asendusteenistuses teenimisel, tööturuteenuste osutamisel või praktikandina tegutsedes. Eespool toodud loetelu ei ole lõplik. Kui isiku ametijuhend ja tööülesanded eeldavad vahetut kokkupuudet lastega, siis saab ka sellised ametid nagu treener, laagrikasvataja, huvijuht, noorsootööspetsialist klassifitseerida LasteKS-i § 18 alla.⁴

ÜRO lapse õiguste konventsiooni (edaspidi konventsioon) artikkel 19 lg 1 sätestab: „Last tuleb kaitsta igasuguse vaimse ja füüsilise vägivalla, ülekohtu, hooletusse jätmise, hooletu või julma kohtlemise või ärakasutamise ning seksuaalse või muu kuritarvitamise eest. Lapsel on õigus perekonna, ühiskonna, kohaliku omavalitsuse ja riigi erilisele kaitsele ning abile.“⁵ Autori arvates on konventsioonis selgesõnaliselt öeldud, et kõige esmane on laste heaolu tagamine ning seda sõltumata valdkonnast, kus täiskasvanud isikud lastega tegutsevad.

Sportdisüsteemis on erialase poole pealt treeneri teadmised ja oskused tagatiseks, et harrastajate ja sportlaste juhendamine on ea- ja võimetekohane ning ohutu. Lapse parimate huvide hindamise kohustus ei laiene üksnes avalik-õiguslikele isikutele, vaid ka eraõiguslikele spordiklubidele ja -

¹ Lastekaitseseadus, RT I, 06.12.2014, 1.

² Justiitsministeerium. (2018). Lastega töötamise piirang. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/lastega_tootamise_piirang_5.11.2018.pdf, 28.03.2021.

³ *Ibid.*

⁴ Lastekaitseseadus, *supra nota* 1, § 18.

⁵ Lapse õiguste konventsioon, artikkel 19.

koolidele. Lapse Õiguste Komitee (edaspidi LÕK) toob välja riigi kohustuse tagada, et lapse ja noore huvid oleksid prioriteediks ka erasektoris tehtavates otsustes. Sõltumata valdkonnast puudutab see kõiki persoone ja organisatsioone, kes tegelevad laste ja noortega või võtavad vastu neisse puutuvaid otsuseid.⁶

Viimaste aastate näitel on välja kujunenud kurb tõdemus, et lastega tegutsevate isikute taust on väga vähesel määral kontrollitud nii avalikes kui ka eraõiguslikes lastega tegelevates spordiorganisatsioonides. LasteKS-i § 20 sätestab piirangud ja toob välja selle, milliste karistuste alusel ei tohi lastega töötada, aga konkreetselt ei reguleeri ükski õigusakt juriidilist isikut tegema töötaja taustakontrolli.⁷ Autor täiendab, et tööandjat, kes võtab tööle isiku, kellel on seaduse järgi lastega töötamine keelatud, võib 2013. aasta detsembrist Karistusseadustiku § 179¹ alusel karistada rahatrahviga.⁸ On olemas kehtivad sanktsioonid, kuid ka need ei pane seadust täitma, sest üheski õigusaktis ei ole konkreetselt välja toodud kohustust kontrolli teostada. Autor rõhutab, et karistusseadustiku kohaselt on teise isiku poolt toime pandud esimese astme kuriteost mitteteatamine kriminaalkorras karistatav.⁹

Lastekaitse Liit on LÕK-i poolt kirjutatud konventsiooni artikli 19 üldkommentaari tõlkes väga selgelt välja toonud, et lastekaitse peab algama igasuguste vägivallavormide proaktiivse ennetamise ja keelamisega. Tagamaks seda, et laste juhendamise eest vastutavad täiskasvanud austavad ja kaitsevad laste õigusi, on riik kohustatud vastu võtma kõik vajalikud meetmed.¹⁰

Autor leiab, et õigusloomes LasteKS ja KarS reguleerivad ja piiravad lastega töötamise võimalusi ja sätestavad sanktsioone, mille esmane eesmärk on eelkõige laste kehalise ja vaimse tervise kaitsmine ja hoidmine. Lapsed on oma haavatavuse ja täiskasvanutest sõltuvuse tõttu alati suuremas ohus, et sattuda nii võimaliku vaimse kui ka füüsilise väärkohtlemise osaks.¹¹ Reaalses elus toimuv ei ole tihti tegelikkuses seadusega kooskõlas. On juhtumeid, kus lastega töötavad ja

⁶ Aru, A., Paron, K. (2015). Lapse parimad huvid. *Juridica*, 6, 384.

⁷ Lastekaitseseadus § 20.

⁸ Justiitsministeerium. (2020). Laste vastu suunatudkorduvateseksuaalkuritegude ennetamine. Analüüs ja ettepanekud karistusregistri arendamiseks seoses seksuaalkurjategijatega. Kriminaalpoliitika lühianalüüs nr 5. Kättesaadav: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_vastu_suunatud_korduvate_seksuaalkuritegude_ennetamine_2020_10.pdf, 14.04.2021.

⁹ Karistusseadustik § 307.

¹⁰ Lastekaitse Liit. (2015). Üldkommentaar nr. 13 lapse õigus kaitsele igasuguse vägivalda eest (eesti keeles), ÜRO 2011. Kättesaadav: http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/10/Yldkommentaarnr13_eesti.pdf, 14.04.2021.

¹¹ David, P. (2005). *Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sport*. 1st ed, Routledge, 56.

puutuvad üksi kokku isikud, kellel on alaline või ajutine lastega töötamise keeld ja sel hetkel ei ole lähedal ei lapsevanemat ega teisi täiskasvanuid isikuid, kellel oleks võimalus last või noort kaitsta ja aidata. See on tundlik teema ja paljud noorsportlased, kes on kogunud vägivalda, ei soovi ega julge sellel teemal kellegagi rääkida. Need, kes seda julgevad, võivad sattuda silmitsi erinevate ohtude või muude negatiivsete tagajärgedega¹², kuna spordis on levinud, et sportlane on tugev ja ei näita oma nõrku külgi välja. Autor leiab, et sellistes olukordades ei ole vaikimisel kohta ja igasugune väärkohtlemine on taunitav. Mure jagamine ei väljenda nõrkust, vaid näitab julgust seista oma heaolu eest. Justiitsministeeriumi kriminaalpoolitika kuritegevuse uuringud aastal 2019 näitavad, et siis registreeriti 549 seksuaalkuritegu, kus kannatanuks olid lapsed, ja 32 alaealise suhtes toimepandud inimkaubanduse juhtumit.¹³ Numbrid on märkimisväärselt suured ja näitavad seda, kui haavatavad on lapsed. Autor nõustub, et kindlasti on spordiorganisatsioone, kelle käitumine on eeskujulik ning kus järgitakse ja täidetakse seadusi.

Autor leiab, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 24¹⁴ on kohustus seista laste heaolu ja põhiõiguste eest ja kõik lapsed peavad saama võimaluse parimaks võimalikuks arenguks lähtuvalt nende enda individuaalsetest vajadustest ja eeldustest. Võrdsete võimaluste tagamine tähendab, et kõiki lapsi austatakse, väärtustatakse ja nende õigusi austatakse, aga see ei tähenda, et lapsi koheldakse täpselt samal moel ilma nende individuaalseid vajadusi arvestamata.¹⁵

Teema olulisust ühiskonnas näitavad viimasel ajal avalikuks tulnud juhtumid spordivaldkonnas ja nende suur meediakajastatus, mis on omakorda välja toonud probleemsed kohad: taustakontroll on tööandja poolt tegemata, mille tõttu on laste ja noortega võimaldatud töötada isikutel, kellel on alaline või ajutine keeld. Tihti on abivajavast ja hädasolevast lapsest teavitamise¹⁶ kohustus täitmata.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, kas spordivaldkonnas on tagatud laste heaolu ja turvalisus treeningkeskkonnas. Selleks on vajalik vastata uurimusküsimusele, kas LasteKS-i § 20 lõigetest 1 ja 2 tulenevate piirangute rakendamine spordivaldkonnas on tagatud.

¹² Unicef. (2010). Protecting children from violence in sport. A review with a focus on industrialized countries. Kättesaadav: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf, 18.04.2021.

¹³ Justiitsministeerium. (2019). Uuring kuritegevuse Eestis. Kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/seksuaalkuriteod.html>, 28.03.2021.

¹⁴ Official Journal of the European Union Charter Of Fundamental Rights Of The European Union, 2012/C 326/02.

¹⁵ Sotsiaalkindlustusamet (2017). Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Kättesaadav: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf, 28.03.2021, 5.

¹⁶ Lastekaitseadus, § 27.

Töö on kvalitatiivne uurimus, kus õigusnormide tõlgendamisel rakendatakse eelkõige ajaloolist ja teleoloogilist tõlgendamist. Autor analüüsib hetkel kehtivat LasteKS-i ja toob välja võimalikud probleemid lastega töötamise piirangute rakendamisest spordivaldkonnas, mille tõttu ei ole tagatud laste heaolu ja turvalisus. Autor võrdleb hetkel kehtivat LasteKS-i, mis jõustus 2016, ja enne seda kehtinud lastekaitseaduseid, et analüüsida, kas jõustunud seadusemuudatused on piisavad, et tagada laste heaolu ja turvalisus.

Laste heaolu ja turvalisuse analüüsimiseks kasutab autor ennekõike LasteKS-i, KarS-i ning teisi siseriiklikke ja Euroopa Liidu liikmesriikide õigusakte ning erinevate autorite seisukohti teadusartiklites nii Eestis kui välismaal, mida vajadusel rakendada ettepanekute tegemisel.

Statistikat kasutatakse teoreetiliste väidete toetamiseks ja kohati ka püstitatud uurimusküsimuse tõestamiseks ning järelduste tegemiseks. Statistiliste andmetena kasutab autor teemaga seotud ametite poolt koostatud ja väljaantud ametlikku statistikat ja autori poolt läbiviidud lühiuurimust spordiklubide seas, kes on esitanud Eesti Spordiregistrisse vähemalt 5 harrastajat vanuses 5–19 eluaastat.

Bakalaureusetöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse ja analüüsitakse spordis lapsi ja noori juhendavate isikute õiguslikku olemust. Selleks kasutatakse erinevaid siseriiklikke ja Euroopa Liidu õigusakte, lähtudes eelkõige laste heaolu ja turvalisust tagavatest põhimõtetest.

Teises peatükis käsitletakse tööandja kohustusi, mis tulenevad kehtivatest seadustest, ja LasteKS-ist tulenevate piirangute rakendamist, mis hõlmab karistustest tulenevalt alalisi ja ajutisi keelde. Autor analüüsib ka probleeme, mis on välja tulnud nii piirangute rakendamisel kui ka sanktsioonide esitamisel.

1. SPORDIS LAPSI JA NOORI JUHENDAVATE ISIKUTE ÕIGUSLIK OLEMUS

Lapsed ja noored tegelevad spordiga, sest sportlik tegevus pakub üldjoontes positiivseid emotsioone ja naudingut. Nad saavad veeta aega sõpradega ning läbi spordi omandavad kogemusi ja uusi õppetunde, mis tulevad neile kasuks terves edaspidises elus. On üldteada, et sporditegevus on enamasti lastele ja noortele kasulik, see avaldab positiivset mõju nende füüsilisele, vaimsele, psühhomotoorsele ja sotsiaalsele arengule. See tugevdab nende enesehinnangut ja keskendumisvõimet ning õpetab neid ennast distsiplineerima, töötama meeskonnas ning tegelema kaotuste ja võitudega, samuti jälgima ausa mängu reegleid ja sotsialiseerumist.¹⁷ See on alus, mida kõik treenerid, juhendajad, juhid ja lapsevanemad peavad kaitsma ja edasi arendama.¹⁸

Spordikorraldus Eestis on rajatud spordiorganisatsioonide ühistele eesmärkidele, koostööle ja tegevusrollide jaotusele. Spordiorganisatsioonid, kelle tegevuse põhiprintsiipideks on ausus, avatus, õiglus ja usaldusväärsus, täidavad Eesti Vabariigis kehtivaid konventsioone, seadusi ning teisi õigusakte.¹⁹ Autor leiab, et nendele põhimõtetele tuginedes ei ole Eesti spordisüsteemis kohta vaimsele, füüsilisele ega seksuaalsele väärkohtlemisele. Paratamatult on kehtivatele tavadele, juhenditele ja õigusaktidele varjatult ja laiemale üldsusele teadmata olemas kõik eespool nimetatud probleemid ja kannatajateks on ühiskonna kõige nõrgemad lülid – lapsed ja noored.

Spordis on olemas kõikvõimalikud ohud, mille tõttu võivad lapsed sattuda väärkohtlemise ohvriteks. Väärkohtlemise peamisteks riskifaktoriteks spordis on spordialade spetsiifikast tulenev füüsiline kontakt. Teatud aladel ei olegi juhendamine kontaktita võimalik ning osadele aladele on omane väga varajases nooruses treeningutega alustamine, näiteks võimlemine, iluuisutamine ja ujumine, et jõuda püstitatud sportlike eesmärkide ja tulemusteni²⁰. Mõningatel spordialadel on väline ilme väga väljakutsuv, silmapaistev ja paljastav, näiteks võistlustants, ujumine ja

¹⁷ David (2005), *supra nota* 11, 33.

¹⁸ Danielsen, A., Ellingsen, J. (2017). Norwegian Children's Rights in Sport and Coaches' Understanding of Talent. *International Journal of Children's Rights*, 25 (2), 415.

¹⁹ Hea juhtimise tava. Kättesaadav: <https://eok.ee/organisatsioon/hea-juhtimistava>, 01.04.2021.

²⁰ David (2005), *supra nota* 11, 42.

ratsutamine, mis võib anda ebamääraseid signaale nii sportlastele kui ka treeneritele. Rääkimata ei saa jätta ühiskasutatavates duši- ja treeningruumidest²¹. Üheks olulisemaks ohuks võivad kujuneda ka autoritaarsed liidrid – treenerid, kellele noorsportlased vaatavad alt üles ja keda nad usaldavad jäägitult. Võimu ja soovimatu seksuaalkäitumise ning muu väärkohtlemise vahel on spordikeskkonnas sobimatu asjakohasus, kuna jõupositsioonidel on tavaliselt mehed ja treenerid ning teised juhid, kellel on võim sportlaste üle²².

Edu spordis sõltub mitmetest erinevatest aspektidest: andekusest, motivatsioonist, perekonnast ja spordikeskkonnast, tahtejõust, füüsilisest ja vaimsest võimekusest. Võistlussport on loomult füüsiline tegevus, mis baseerub eneseohverdustel ja maksimaalsetel sooritustel ning seda ilma igasuguste eranditeta ka noorsportlaste puhul.²³ Kuigi treeneri ja lapsevanema jaoks võib iga hinna eest võitmine ja piirideta pingutamine olla oluline eesmärk, siis täiskasvanute vaatenurk võib olla vastuolus lapse õiguste konventsiooniga²⁴ ja lapse enda soovidega. Kui noorsportlased väga noorelt kõrge intensiivsuse ja mahuga treenivad, siis võib muutuda piir maksimaalse pingutuse ja ärakasutamise vahel väga õhukeseks.²⁵ Füüsiline pingutus treeningutel, emotsionaalne tugevus ja valmisolek ning spordikultuur tervikuna, mis ei luba näidata end nõrgana, on olnud paljudele sportlastele kui mask, mida nad on kandnud terve oma sportlaskarjääri vältel.²⁶ Konventsiooni artikkel 36 ütleb selgesõnaliselt, et lapsi tuleb kaitsta kõigi nende heaolu kahjustavate ekspluateerimisvormide eest.²⁷

Spordiseaduse (edaspidi SpS) § 6 sätestab, et treener on sportlasi ja teisi spordis osalevaid isikuid juhendav spordispetsialist, kellel on treeneri kutsekvalifikatsioon kutseeaduse tähenduses ning kes on kohustatud tagama sportliku treeningu aluspõhimõtete järgimise ja ohutuse, jälgima treeningukoormuse vastavust juhendatavate tervislikule ja vanuselisele seisundile.²⁸ Kutsestandardi kohaselt on treener liikumisharrastuse ja spordispetsialist, kes juhib käitumisharjumuste kujundamise ning kehaliste ja vaimsete harjutuste abil inimese tervist

²¹ Tammiste, B. (2018). Kuidas ennetada spordis laste ja noorte seksuaalset väärkohtlemist? – *Liikumine ja SPORT*, 18, 30.

²² Auweele, Y., Opendacker, J., Vertommen, T., Boen, F., Van Niekerk, L., De Martelaer, K., & De Cuyper, B. (2008). Unwanted sexual experiences in sport: Perceptions and reported prevalence among Flemish female student-athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6 (4), 356.

²³ David (2005), *supra nota 11*, 53.

²⁴ Danielsén, Ellingsén (2017), *supra nota 18*, 413.

²⁵ David (2005), *supra nota 11*, 53.

²⁶ Brackenridge, C., Bringer, J., Bishopp, D. (2005). Managing cases of abuse in sport. *Child Abuse Review*, 14 (4), 261.

²⁷ Lapse õiguste konventsioon, *supra nota 5*, artikkel 36.

²⁸ Spordiseadus, § 6.

toetavate ja sportlike eesmärkide saavutamist.²⁹ Treenerikutse saamisel on kaks võimalust. Kutse omandatakse läbi spordialase kõrghariduse või läbi üld- ja erialaste tasemekoolituste, mis lõppevad vastava kutsetaseme eksamiga ja kus ühe osana tuleb läbi viia praktiline tund, mis annab spordialaliidule ja eriala kutsekomisjonile juba esmase nägemuse treeneri olemusest ja käitumisest lastega.³⁰ Autor leiab, et sellega on esmased baasteadmised ja oskused kontrollitud.

Autor rõhutab, et treenerid on spordivaldkonna ühed võtmeisikud, kellel peavad olema teoreetilised ja praktilised teadmised igas vanuses ja tasemel sportlaste juhendamiseks vastavalt nende eesmärkidele ja võimetele. Spordisüsteemis peavad treeneri teadmised ja oskused olema tagatiseks ja eelduseks, et harrastajate ja sportlaste juhendamine on ea- ja võimetekohane ning ohutu ja turvaline. Tihti tekivad olukorrad, kus lapsed veedavad treeningute ja treeninglaagrite tõttu rohkem aega treeneriga kui oma vanemate ja perega. Sel juhul saab treenerist konventsiooni artikli 19 alusel peamine lapse heaolu ja turvalisuse eest seisja, kellel on seeläbi *de jure* kohustus kaitsta last ja noort igasuguse väärkohtlemise, vägivalda ja ärakasutamise eest.³¹

Autor on seisukohal, et sellistes olukordades on laste ärakasutamise ja väärkohtlemise vältimiseks kontroll treeneri tausta üle olulise tähtsusega. Autori arvates on kindlasti vajalik korraldada treeneritele ning spordiorganisatsioonide juhtidele ja töötajatele erinevaid väärkohtlemisteemalisi koolitusi ja infopäevi, et nende läbi tõsta teadlikkust, kuna ka treeneritel on omad hirmud ja madal enesekindlus ja kuna neil puuduvad piisavad teadmised, kuidas märgata, kui laps on hädas.³² Ei saa unustada, et praegusel ajal on laste ja noortega tegelevad treenerid ja juhendajad väga erineva vanuse ja kultuurilise tasutaga, ollakse erinevatest koolkondadest. Nõukogudeaegsed õpetamismeetodid ei ole praeguses ühiskonnas enam aktsepteeritavad ja juba sellest tulenevalt on vajalik tõsta treenerite teadlikkust. Spordialaliidud peaksid lisaks treeneritele välja töötama ka sportlastele suunatud väärkohtlemise teemalisi koolitusprogramme, mille läbi on võimalik tõsta nende teadlikkust, kuidas erinevates olukordades käituda.³³ Lisaks käitumisjuhiste väljatöötamine spordiorganisatsiooni tasandil, milles on võimalik sätestada ja kehtestada spordialale omased ning laste, noorte ja treenerite heaolu ja turvalisust tagavad reeglid. Käitumis-, treening- ja

²⁹ Kutsestandard. Kättesaadav: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10865979>, 31.03.2021.

³⁰ Kutse andmise kord. Kättesaadav:

https://www.spordiregister.ee/admin/valjund.php?vmkf=9&n=kutse_andmise_kord_treeneri_kutsetele, 01.04.2021.

³¹ David, P. (2005). *Supra nota 11*, 59.

³² Nurse, A. (2018). Coaches and child sexual abuse prevention training: Impact on knowledge, confidence, and behavior. *Children and Youth Services Review*, 88, 399.

³³ Chroni, S., Fasting, K., Hervik, S., Knorre, N. (2011). Sexual harassment in sport toward females in three european countries. *International Review for the Sociology of Sport*, 46 (1), 86.

eetikakoodeksid on ühed enim levinud meetmed, et tõsta ohutuse ja käitumise standardeid. Mõned inimesed väidavad, et sellised koodeksid rikuvad nende inimõigusi ja autonoomiat ning seda eriti siis, kui nad töötavad vabatahtlikkuse alusel. Enamiku inimeste jaoks ühiskonnas on sellised koodeksid, mis ütlevad, millised on reeglid laste heaolu ja turvalisuse tagamiseks, selgesõnalised ja üheselt arusaadavad. Ühtlasi on need kooskõlas ka konventsiooniga.³⁴

Vanemad annavad sageli enesele märkamata suure osa oma vastutusest treenerile, laps veedab olulise osa ajast treeningutel ja tundub loogiline, et sel hetkel vastutab lapse ja noore eest treener. Noortele tüdrukutele võib meestreenerist saada tihti iidol, kes on kui isarolli täitja, eeskuju, jõu- ja inspiratsiooniallikas. Teismeline või ülikooliealine sportlane võib kiinduda või liigselt vaimustuda oma treenerist.³⁵ Sporditegevus peab samas olema korraldatud nii, et kõik treeningutel osalevad lapsed ja noored nende ambitsioonidest ja vajadustest olenemata oleksid spordiklubis kaasatud kõikidesse neile huvipakkuvatesse ja arengut toetavatesse olulistesse tegevustesse.³⁶ Lasteasutused ja -organisatsioonid, peavad LÕK-i artikli 3 järgi hindama iga lapsesse või lastesse puutuva otsuse tegemisel või toimingu sooritamisel, mis on konkreetse lapse või lastegrupi parimates huvides.³⁷ Liikumise ja treeningtegevuse esmane eesmärk on tagada lastele hea ja tugev vaimne ja füüsiline tervis.

Treeningprotsessi eel, selle vältel ja sellele järgneval ajal on kõige olulisem laste huvide, heaolu ja turvalisuse kaitsmine. Autor on seisukohal, et isik, kellel puudub kutseeaduse mõistes kutsekvalifikatsioon, ei tohiks tegeleda laste ega noorte juhendajana. Spordisüsteemis on levinud juhendaja termin. SpS-i järgi on selleks isik, kellel puudub kutseeaduse mõistes kutsekvalifikatsioon. Juhendaja tegevust ei reguleeri ei seadus ega ükski kutsestandard, puuduvad teadmised ja kontroll pädevuse ning kompetentside üle. Lisaks puuduvad ka võimalused kontrollida laste ja noortega tegelevate kutseta isikute tausta, sest sageli ei oma kutse andja Eesti Olümpiakomitee ega vastava spordialaliit ülevaadet, kus antud isikud töötavad, tegutsevad. LasteKS-i § 20 sätestab piirangud ja toob välja selle, milliste karistuste alusel ei tohi lastega töötada, aga konkreetselt ei reguleeri ükski õigusakt juriidilist isikut tegema treeneri taustakontrolli.

³⁴ Unicef. (2010), *supra nota* 12.

³⁵ *Ibid.*, 59.

³⁶ Danielsen, Ellingsen (2017), *supra nota* 18, 415.

³⁷ Aru, Paron (2015), *supra nota* 6, 384.

Autor leiab, et seadus küll võimaldab sanktsioneerimist rahalise trahviga, kui tuleb välja, et tööandja on võimaldanud ebaseaduslikult lastega töötamise isikutele, kellele see tegelikult on keelatud, kuid sellest olenemata on autorile teada, et tööandajate kontroll on minimaalne ning laste ja noortega tegelevad isikud, kes seda tegelikult teha ei tohiks. Viimastel aastatel on avalikkuse ette jõudnud ka mõned juhtumid, kus lastega on juhtunud treeningul õnnetus, mis on lõppenud raske kehaline kahjustuse ja süüdi mõistva otsusega juhendajale KarS-i § 119 alusel.³⁸ Autor rõhutab, et tihti juhtuvad õnnetused kogenumatusel ja oskamatusel, kuna ilma piisava koolituse ja praktikata on laste treenimine eriti ohtlik, sest vale treeningmetoodika võib kaasa tuua rohkem kahju kui head tulemust.

Spordikirjandusele tuginedes tuleb välja kaks ilmselget lastega seotud inimõiguste probleemi spordisüsteemis: laste ja noorte õigusi rikutakse spordis ja lastel on spordi kontekstis täiskasvanute suhtes madalam positsioon. Tihti võtavad treenerid noorsportlasi kui täiskasvanuid, kuid ei tohi unustada, et lapsed ei ole miniatuursed täiskasvanud.³⁹ See tähendab, et legaalne ja sportlikust võimekusest tulenev vanuse määratlus ei ole alati sama ning võib tekitada täiskasvanutes segadust, kuna osadel aladel juuniorina võistlev sportlane on teisel spordialal hoopis senior. Noorsportlaseid, eriti kui nad on väga andekad ja võistlevad kõrgete kohta eest, võidakse kohelda täiskasvanutena ja eeldatakse ka vastavat käitumist. Sellistes olukordades on lihtne eeldada, et laps ei vaja täiskasvanute kaitset, mille tagajärg on see, et lastevastane vägivald võib tähelepanuta jääda või olla vabandata.⁴⁰ Paljud treenerid ei kõhkle oma noorsportlasi kehaliselt karistamast või ahistamast, et võtta nende sooritusest viimast juba üksnes seepärast, et nende enda sissetulek sõltub sportlase edukusest.⁴¹ See on ilmselgelt väär, nagu seda on ka dopinguse kasutamise (jõudlust parandavate ainete või valuvaigistite tarbimine) soodustamine⁴², mis rikub noort organismi ja mõjub sellele kahjustavalt.

Noorsportlased ei ole peaaegu kunagi vabad, et teha spordis iseseisvaid otsuseid või sõnastada oma eesmärgid, mida soovivad saavutada. Need on üldjuhul vanemate või treeneri poolt seatud

³⁸ HMK 1-19-5350.

³⁹ David, P. (1999). Children's Rights and Sports. *International Journal of Children's Rights*, 7 (1), 53.

⁴⁰ Unicef. (2010), *supra nota 12*, 18.04.2021.

⁴¹ Weber, R. (2012). Protection of Children in Competitive Sport: Some Critical Questions for London 2012. *International Review for the Sociology of Sport*, 44 (1), 61.

⁴² EU Commission. (2016). Recommendations on the protection of young athletes and safeguarding children's rights in sport. Kättesaadav:

<https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=25000&no=1>, 21.04.2021.

eesmärgid ja sportlane peab need ellu viima.⁴³ Lastel ja noortel on õigus avaldada ja kaitsta oma seisukohti, täiskasvanutel tuleb toetada laste võimet osaleda oma igapäevase elu kujundamisel ja kaasata neid aktiivsete sotsiaalpartneritena. Arvamuse omamine ja avaldamine on tihedalt seotud kodanikuõigusega arvamusvabadusele.⁴⁴ Vägivald ja kuritarvitamine on sportlike väikelaste seas suhteliselt laialt levinud.⁴⁵ Autor leiab, et väärkohtlemisel võivad olla noore inimese psüühikale väga tõsised tagajärjed, mille tõttu võivad välja kujuneda väga erinevad terviseprobleemid.

Treenerid ja lapsevanemad on inimesed, kes peaksid lapsi tegelikkuses kaitsma, kuid nende pidev surve ja rasked treeningud ning võimete piiril tegutsema sundimine võivad lõpuks põhjustada erinevaid häireid, näiteks söömishäired (anoreksia, buliimia), depressioon, ärevushäired ja muud hirmud.⁴⁶ See on väga sage probleem spordialadel, kus kohtunikud hindavad ka välist ilmet: võimlemine ja iluuisutamine. Ekspertide hinnangul on söömishäireid 35% võistlusspordiga tegelevatel lastel, mis omakorda põhjustab kogu organismi nõrgenemist, kasvu pidurdumist, kurnavaid vigastusi ja kahjustatud psüühikat, lõpuks viib see läbipõlemise ja spordiga lõpparve tegemiseni väga varajases nooruses.⁴⁷ Tegemist on väga laiapõhjalise ja keerulise teemaga, mis hõlmab vanemate- ja treeneritepoolset seksuaalset ja emotsionaalset väärkohtlemist. Neile lisandub kiusamine ja alaealiste inimkaubandus, mida leiab enim aset erinevates Euroopa professionaalsetes jalgpalliliigades.⁴⁸ Rahvusvaheline Jalgpalli Föderatsioon on vastu võtnud määruse, kus on sätestatud, et täitevkomitee poolt määratud alakomitee vaatab üle kõikide noormängijate rahvusvahelised üleminekud ja esmarestreerimised ning vastutab võimalike heakskiitmiste eest, kui tegemist ei ole vastava riigi kodanikuga. Sellega üritatakse vältida inimkaubandust jalgpallis. Tõsine probleem seisnes eelkõige kolmandate riikide noormängijate toomises Euroopasse.⁴⁹

Lapsed ei pruugi väärkohtlemisest esimesel korral arugi saada ning hiljem ei osata või ei julgeta sellest täiskasvanule rääkida. Lapsed kardavad tagajärge, kui nad räägivad kellelegi oma muredest ja ärakasutamisest, mistõttu jäävad need tihti korduma ja ohustavad noorte sportlaste tervist.⁵⁰

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Quennerstedt, A. (2016). Children's human rights at school – as formulated by children. *International Journal of Human Rights*, 24, 668.

⁴⁵ Danielsen, Ellingsen (2017), *supra nota 18*, 2.

⁴⁶ Farstad, S. (2007). Protecting Children's Rights in Sport: The Use of Minimum Age. *Human Rights Law Commentary*, 3, 3.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Danielsen, Ellingsen (2017), *supra nota 18*, 2.

⁴⁹ Unicef. (2010), *supra nota 12*, 18.04.2021.

⁵⁰ Weber (2012), *supra nota 41*.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta nimetab inimese õigust kehalisele ja vaimsele puutumatusel.⁵¹ Treenerid ja juhendajad unustavad, et lapsed on haavatavad ning püsivas füüsilises ja psühholoogilises arengus.⁵² Lisaks on treener ja juhendaja isikud, kellel oma erialast tulenevalt on kerge võita laste usaldust ja austust, mida ei tohi ära kasutada. Lapsed ja eriti murdeas noored on haavatavad ja oma kogenematusel ära kasutatavad. Treeneri eetikakoodeksist lähtuvalt peab „treener austama kõigi treenitavate eneseväarikust, tunnustama igapäevast panust ning õigust olla sõnaliselt, füüsiliselt ja seksuaalselt ahistamata ning ära kasutamata ning käituma korrektselt ning olema kõigile eeskujuks“.⁵³

Autor leiab eelnevale tuginedes, et laste ja noorte heaolu ja turvalisuse tagamine ei ole spordisüsteemis süsteemne ja piisavalt arenenud. Kuigi konventsioonis ei ole otseseid viiteid spordile, siis on kehtivaid õiguseid võimalik kohaldada ja rakendada spordi kontekstis⁵⁴, kuna konventsioon on laste vajaduste alusel koostatud, arvestades lapsi kui noori ja arenevaid inimesi.⁵⁵ Isegi lepingu väljatöötamise käigus ei soovitud arutada võistlusspordi küsimust ja selle mõju laste inimõigustele. Selle põhjuseks oli spordi positiivne kuvand, vähene teadlikkus valitsusringkondades ja toetusrühmade puudumine selles valdkonnas. Sport on üks väheseid valdkondi, millega lapsed sageli kokku puutuvad, aga mida konventsioon otseselt ei kajasta.⁵⁶ Laste heaolu ja turvalisuse tagamine on ühtne eesmärk kõigile, kes tegutsevad spordivaldkonnas ja ka teistes eluvaldkondades. „Lapsesõbralik süsteem kohtleb lapsi väärilt, õiglaselt ning austuse ja tähelepanuga. See on ligipääsetav, mõistetav ja usaldusväärne. Selles süsteemis kuulatakse lapsi ja võetakse nende seisukohti tõsiselt.“⁵⁷

Autor rõhutab, et ka Eesti Spordipoliitika põhialustes aastani 2030 on selgesõnaliselt välja toodud, et lastele ja noortele tagatakse sportimiseks eakohased ning turvalised olud.⁵⁸ Rahvusvaheline Olümpiakomitee on probleemile viidanud ka 2013. aastal täiendatud olümpiahartas, kus öeldakse,

⁵¹ Lõhmus, U. (2018). Kas õigus isikupuutumatusel on põhiõigus? *Juridica*, 2, 138.

⁵² David (2005), *supra nota* 11, 54.

⁵³ Treeneri eetikakoodeks. Kättesaadav: <https://eok.ee/treenerid/treenerite-etikakoodeks>, 04.04.2021.

⁵⁴ Danielsen, Ellingsen (2017), *supra nota* 18, 2.

⁵⁵ Hakalehto-Wainio, S. (2015). Lapse õigused koolis. *Juridica*, 6, 389.

⁵⁶ David (2005), *supra nota* 11, 26.

⁵⁷ Sotsiaalministeerium. (2015). Väärkoheldud lapse abistamise süsteem. Kättesaav: https://www.sm.ee/sites/default/files/poliitikaanalus_-_vaarkoheldud_lapse_abistamise_susteem_2015.pdf, 13.04.2021, 17.

⁵⁸ Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030. RT III, 20.02.2015, 2. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/320022015002>, 13.04.2021.

et kõik rahvuslikud olümpiakomiteed, kes on katusorganisatsioonid, peavad seisma igasuguse vägivalla ja diskrimineerimise eest spordis.⁵⁹

Kokkuvõtteks soovib autor seadusandluse ja õigusaktide analüüsi põhjal öelda, et tänases Eesti spordisüsteemis ei ole lastele ja noortele tagatud piisavalt turvaline ja ohutu treeningkeskkond. Kuna hetkel toimiv spordisüsteem on üles ehitatud tulemusele ja edule juba varajases eas, siis see võib olla üheks takistuseks spordis toimuva vägivalla ennetamisel, sest kaob piir selle vahel, mis on kasulik lastele eakohaseks arenguks ning vajalik treenerile ja spordiorganisatsioonile.

Autoripoolsed ettepanekud spordisüsteemi parendamiseks esitab autor lõputöö kokkuvõttes.

⁵⁹ Rahvusvaheline Olümpiakomitee. (2013). Olümpiaharta. Kättesaadav: https://stillmedab.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-2013-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.209518674.1780933005.1618926072-10473463.1618926072, 20.04.2021.

2. LASTEGA TEGUTSEVATE TÖÖANDJATE KOHUSTUSED JA SEADUSTEST TULENEVATE PIIRANGUTE RAKENDAMINE

Spordiorganisatsioonidel on moraalne, eetiline ja juriidiline kohustus võtta vastu ja rakendada erinevaid meetmeid, et kaitsta laste tervist ja heaolu spordis.⁶⁰ Autor nõustub, et ei ole vaja omada suurt kujutlusvõimet tunnistamiseks, et ilma reegliteta ei saa spordis tegutseda. Need on vajalikud nii sportlikust printsüübist lähtudes kui ka administratiivse poole pealt.⁶¹ Üheks takistuseks spordis toimuva vägivalla ennetamisel võib olla mõistmine, et sport on „äri“. See süvendab pingeid erinevates tegevustes, et tekitada meedias huvi, kuna spordisüsteemis on kõik üles ehitatud tulemusele ja tasule, mis väljendub rahas ja kuulsuses.⁶² Laste väärkohtlemine, eriti seksuaalne kuritarvitamine nendega töötavate isikute poolt, on oluline probleem kõigi jaoks: nii poliitikakujundajate, praktikute kui ka üldise avalikkuse jaoks. Kui midagi ka teatatakse, siis püütakse seda pigem varjata, kuna see võtab ära spordi positiivse kuvandi ning oskused ja teadmised antud olukordades käitumiseks on minimaalsed.⁶³ Seadusest tulenevalt on kohustus tagada, et lastega töötavatel isikutel puuduksid piirangud. Kuna eraisikust tööandjal on keeruline kontrollida isiku tausta muul moel, siis karistusregistri taustakontrollid on ainsaks praktiliseks võimaluseks töötaja taustakontrolli tegemiseks. See on tööandjale tausta teenus. Võimalusi on kaks. Taustakontrolli teostab kas spordiorganisatsioon või esitab selle tööle kandideeriija tööandja palvel ise.⁶⁴

Autor rõhutab, et 2016. aastal jõustunud LasteKS-i eelnõu seletuskirjast tuleb välja selge erinevus varem kehtinud seadusega, lisatud § 20 lõige 2 on suunatud lapse väärkohtlemise ennetamisele.

⁶⁰ Leglise, M., Mountjoy, M., Rhind, D. J., Tiivas, A. (2015). Safeguarding the child athlete in sport: a review, a framework and recommendations for the IOC youth athlete development model. *British journal of sports medicine*, 49 (13), 3.

⁶¹ Kleef van, R. (2014). The legal status of disciplinary regulations in sport. *International Sports Law Journal*, 14 (1–2), 42.

⁶² Leglise, Mountjoy, Rhind, Tiivas (2015), *supra nota 51*.

⁶³ Hartill, M. (2009). The Sexual Abuse of Boys in Organized Male Sports. *Men and Masculinities*, 12 (2), 229.

⁶⁴ Gerlach, Elizabeth A. (2006). The Background Check Balancing Act: Protecting Applicants with Criminal Convictions While Encouraging Criminal Background Checks in Hiring. *University of Pennsylvania Journal of Labor and Employment Law*, 8 (4), 982.

Käesolevas lõikes viidatud süüteod on väga tõsised, eriti alaealiste vastu suunatud süüteod, mispärast on põhjendatud nendes karistust kandvate isikute tööalase kokkupuute piiramine lastega.⁶⁵ Lisaks täiendati LasteKS-i § 20 lõikega 1¹, kus 15.11.2017 vastu võetud sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega, mis jõustus 01.01.2018⁶⁶, lisati „(1¹) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud piirangut kohaldatakse ka isikutele, keda on karistatud enne karistusseadustiku jõustumist tegude eest, mis on kvalifitseeritud kriminaalkoodeksi §-de 100–102, § 115 lõike 2 punkti 3, § 115 lõike 3, § 1151 lõike 2, §-de 116 ja 117, § 118 lõike 2, §-de 200, 2003 ja 202 ning § 2026 lõike 3 punkti 2 järgi, samuti isikutele, keda on karistatud välisriigis toime pandud samaväärsete kuritegude eest.”⁶⁷

Lastega töötamise keeld on äärmiselt oluline piirang, et tagada laste turvalisus ja heaolu, kuna ühelgi muul juhul ei ole võimalik saavutada samasugust eesmärki. Seoses tööga treeningutel, treeninglaagrites ning võistlustel puutuvad treenerid ja abipersonal tihti lastega vahetult kokku moel, kus teisi täiskasvanuid ega lapsevanemaid juures ei viibi.⁶⁸ "Seega on põhjendatud keelata teatud kuritegude eest karistatud inimestel kas ajutiselt või alaliselt töötamine ametikohal, kus nad puutuvad vahetult lastega kokku. Võrdväärset tõhusaid alternatiive piirangule ei ole." ⁶⁹ Autor rõhutab, et lapse õiguste ja heaolu tagamiseks tuleb ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske.⁷⁰

Soomes on lastekaitseadusest tulenevalt kasutusel Eestiga analoogne praktika, kus seaduses on esitatud loetelu kuritegudest, mida karistusregistri väljavõttesse kantakse. Need kuriteod jagunevad järgmiselt: alaealiste vastu suunatud kuriteod (alaealiste seksuaalne kuritarvitamine, lasteporno omamine, alaealiselt seksuaalteenuse ostmine); seksuaalkuriteod (vägistamine, lapsporno levitamine, seksuaalvahekorraks sundimine, prostitutsioonile kaasaaitamine); vägivallakuriteod (tapmine, mõrv, tervisekahjustuse tekitamine, röövimine raskendavatel asjaoludel); narkokuriteod. Eesti ja Soome puhul on erinevus, kus Soomes ei tähenda karistus

⁶⁵Sotsiaalministeerium. (2013). Seletuskiri lastekaitseaduse eelnõule. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_heaolu/seletuskiri.pdf, 13.04.2021, 49.

⁶⁶ Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. RT I, 28.11.2017, 2

⁶⁷ Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. *Supra nota 57*.

⁶⁸ Õiguskantsler. (2021). Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-21-2. Kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Arvamus%20p%C3%B5hiseaduslikkuse%20j%C3%A4relevalve%20asjas%20nr%205-21-2.pdf, 20.04.2021.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Lastekaitseadus. § 6 lg 1.

küll absoluutset keeldu isikut tööle võtta, kuid tööandjal on diskretsiooniõigus ning vastava otsuse tegemisel peab põhjalikult hindama kõiki asjaolusid.⁷¹

Euroopa Nõukogu konventsiooni (edaspidi Lanzarote konventsioon), mille Eesti ratifitseeris 22. novembril 2016 ja mis jõustus 1. märtsil 2017, artikkel 5 kohustab konventsiooniosalisi võtma vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid, et suurendada teadlikkust lastekaitse ja laste õiguste kohta teiste isikute hulgas, kes korrapäraselt puutuvad lastega kokku haridus-, tervishoiu-, sotsiaalkaitse-, kohtu- ja õiguskaitsektoris ning spordi-, kultuuri- ja vaba aja üritustel. Autor leiab, et juba seetõttu ei ole võimalik lastega tegutsevatel organisatsioonidel jätkata nii, et ei pöörata tähelepanu lastega töötavatele isikutele ja nende taustale. Lisaks näeb konventsioon ette, et konventsiooniosaline võtab kooskõlas oma riigi õigusega vastu vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid, mis tagavad, et korrapäraseid kokkupuuteid lastega eeldavatele kutsealadele pääsemise tingimused kindlustavad, et sellistele kutsealadele kandideerivad isikud ei ole süüdi mõistetud.⁷²

Autor rõhutab, et temale teadaolevalt on spordisüsteemis laste ja noortega tegelevatel asutustel välja kujunenud arusaam, et kutsekvalifikatsiooni omandamisel on treenerite taust kontrollitud ja see tagab isikutele, kes töötavad spordiorganisatsioonides noorte harrastajatega, automaatselt õigused lastega töötada. ESR-i⁷³ andmetel on Eestis 3613 isikul kokku 3693 kehtivat treenerikutset. Mitmetel treeneritel on erinevate spordialade treenerikutset, millest tuleneb ka arvude erinevus. 2610 inimest omavad treenerikutsest tuleneval spordialal kokku 3309 töökohta 1017 erinevas spordiorganisatsioonis või -koolis. Juurde lisandub täiendavalt 2574 kutseta juhendajat, kellel on 2961 töökohta 1086 erinevas spordiorganisatsioonis. Kutseta juhendajate arv ei ole täielik, sest tegutseb spordiorganisatsioone, kes oma andmeid ESR-ile ei esita. Autor toob välja noorte harrastajate statistika, mis hõlmab lapsi vanuses 5–19 eluaastat. Kutsega treenerid tegutsevad 1017 spordiorganisatsioonis ja neist 867 (85,2%) tegeletakse laste ja noortega, mis koondab enda alla noori harrastajaid koguarvus 97 106, mis omakorda moodustab noorte harrastajate üldarvust 89,4%. Numbrid näitavad, et spordil on tänapäeval ühiskonnas oluline roll ja see on laste seas populaarne vaba aja veetmise viis. Aasta-aastalt tegelevad lapsed aktiivsemalt

⁷¹ Sotsiaalministeerium.(2013), *supra nota* 65.

⁷² Justiitsministeerium (2020), *supra nota* 8, 14.

⁷³Eesti Spordiregister. (2020). Treenerite ja juhendajate statistika. Kättesaadav: <http://www.spordiregister.ee/et/treener>, 06.01.2021 (andmed on 31.12.2020 seisuga).

spordiga, mis tähendab, et ohutusele ja turvalisele treeningkeskkonnale tuleb pöörata veel suuremat tähelepanu.

Autor rõhutab, et spordivaldkonnas hakati väärkohtlemisele suuremat tähelepanu pöörama 2018. aasta teises pooles, kui Justiitsministeerium pöördus koostöös 13 partneriga spordiklubide ja treenerite poole, et kutsuda üles ennetama seksuaalset väärkohtlemist spordis. Kuna 18. novembril tähistatakse laste seksuaalse väärkohtlemise vastast päeva, siis 2018. aastal keskenduti Euroopa Nõukogu ettepanekul Eestis ja teistes Euroopa riikides väärkohtlemise ennetamisele spordis.⁷⁴

Eestis on õigus treeneritele kutse andmiseks Eesti Olümpiakomiteel (edaspidi EOK), kes on spordi kutseala kutse andja, igapäevaselt tegeleb treenerikutse andmise protsessi koordineerimise ja juhtimisega EOK sihtasutus, milleks on Spordikoolituse ja -Teabe SA.⁷⁵ Esimese muudatusena täiendati kutse andmise korda⁷⁶, mille järgi kontrollib Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutus treenerikutse taotlejate vastavust LasteKS-i § 20 lõigetele 1–2 ja kutse taotleja peab kinnitama, et tal puuduvad piirangud lastega töötamiseks.⁷⁷ Kontrolli teostamiseks esitatakse karistusregistrisse päring, mille tarvis tuuakse Exceli failis välja nende treenerite andmed, kelle tausta uuritakse. See erineb Eesti Hariduse Infosüsteemi (edaspidi EHIS) riiklikust registrist, kus infovahetus karistusregistriga on automaatne. Kõiki EHIS-esse kantud huvikoolide, alus- ja üldharidusasutustes töötavaid pedagooge kontrollitakse iga 10 päeva tagant X-tee⁷⁸ teenusega seotud andmevahetuse käigus. Lisaks on automaatne kontroll iga uue töötaja registrisse kandmise hetkel.⁷⁹ Automaatkонтроlli käigus on võimalik varakult tuvastada rikkumised ja kaitsta laste heaolu ja turvalisust. Spordivaldkonnas on hetkel kontroll aeganõudvam, kuna puuduvad automaatsed lahendused, mis läbi laste turvalisuse ja heaolu tagamine kannatab. Sõltuvalt andmete mahust võtab ühe kontrolli vastuse saamine kuni 1 kuu. Piirangute ilmnemisel teavitatakse tööandjat, spordialaliitu ja Sotsiaalkindlustusametit, kes teostab riiklikku järelevalvet LasteKS-i § 20 sätestatud nõuete täitmise üle⁸⁰. Autor leiab, et kui tööandjad kontrollile ei teosta, siis on väga oluline seda teha kutse andjal, kuna treeneri kutsesüsteemile on üles ehitatud erinevad riiklikud ja

⁷⁴ Justiitsministeerium. (2018). Pöördumine spordiklubide ja organisatsioonide poole. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/poordumine_spordiasutuste_poole_16.11.pdf, 20.04.2021.

⁷⁵ Eesti Olümpiakomitee. Kättesaadav: <https://www.eok.ee/treenerid>, 20.04.2021.

⁷⁶ Kutsekoda. Kultuuri Kutsenõukogu otsus nr 15. Kättesaadav: https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Noukogud_Otsus/downloadFile/10736779, 20.04.2020.

⁷⁷ Kutse andmise kord, *supra nota* 30.

⁷⁸ Andmevahetuskiht X-tee. Kättesaadav: <https://www.ria.ee/et/riigi-infosusteem/andmevahetuskiht-x-tee.html>

⁷⁹ Haridus- ja Teadusministeerium, EHIS-e üksuse juht, Margus Kärner. Autori intervjuu. E-kiri. 22.04.2021.

⁸⁰ Lastekaitseadus, § 38.

kohalike omavalitsuste toetusmeetmed, sh palgatoetus lapsi ja noori juhendavatele treeneritele, kellel on vähemalt tase 5 kutse.⁸¹

Treenerikutset ei peeta tegevusloaks, kuna kutsetunnistuse eesmärk on tõendada isiku vastavust teatud kutsetegevuse nõuetele, kus olulised on isiku oskused töö tegemisel.⁸² Autorile teadaolevalt on treenerikutse olemasolu vajalik kohalikes omavalitsustes ka spordirajatiste rentimisel, et lastele ja noortele oleks võimalik treeninguid läbi viia.⁸³ Autor on seisukohal, et treenerikutset tuleb lugeda tegevusloaks, kuna tegemist on ka osaliselt reguleeritud kutsega⁸⁴ ning aasta-aastalt on toetused ja muud treeningtegevust toetavad meetmed välja töötatud ja nende rakendamine seotud treeneri kutse kvalifikatsiooniga.

Karistusregistri andmetel on Eestis hetkel alalise keeluga LasteKS-i § 20 lõigete 1 ja 1¹ alusel 1965 isikut ning § 20 lõike 2 alusel ajutise keeluga 4775 isikut⁸⁵, mis teeb tööealistest elanikest 1%⁸⁶, ja ESR-i andmetel on kutsega treenereid ja kutse juhendajaid kokku 6187 isikut.⁸⁷ Karistusi omavate isikute arv on märkimisväärselt kõrge, millest tulenevalt on ennetus ja teavitustöö tegemine ülimalt oluline, et tagada laste ja noorte turvalisus ja heaolu. Spordis on mõnikord parim kaitse hea rünnak ehk kohesed ja tõhusad sammud väärkohtlemise ja seksuaalse vägivalla ennetamiseks ja lõpetamiseks, milleks saavad olla tõhusam teavitustöö ja seadustesse konkreetsete nõuete lisamine⁸⁸.

Autor viis spordiorganisatsioonide seas läbi anonüümse uurimuse⁸⁹, kus üheks põhikriteeriumiks oli vähemalt viie harrastaja olemasolu vanuses 5–19 eluaastat. Uurimuses paluti spordiorganisatsioonide juhtidel vastata neljale küsimusele, et saada ülevaadet ja tagasisidet, millised on spordiorganisatsioonide teadmised LasteKS-i § 20 lõigetest 1–2 tulenevatest

⁸¹ Treeneri tööjõukulu toetuse määramise tingimused, sealhulgas nõuded spordialaliidule, spordiklubile ja spordikoolile ning selle omaosalusele, treeningrühmale ja treenerile, ning toetuse suuruse, jaotamise, tagasimaksmise ja tagasinõudmise kord. RT I, 09.04.2021, 22.

⁸² Õiguskantsler, *supra nota* 68.

⁸³ Tallinna Haridusameti käskkiri 03.12.2020 nr T-7-1/20/485 (käskkiri autori valduses).

⁸⁴ Kutsekoda. <https://www.kutsekoda.ee/reguleeritud-kutsed/> (veebilehel täpsustav info MS Excel failina)

⁸⁵ Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Karistusregistri talitus, talituse juhataja, Janec Leppik. Autori intervjuu. E-kiri. 12.04. 2021.

⁸⁶ Eesti Statistikaamet. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/tooelu/tooturg>, 21.04.2021.

⁸⁷ Eesti Spordiregister, *supra nota* 73..

⁸⁸ Osborne, B. (2013). Eliminating sexual violence in schools: Implications for athletics administrators in the United States. *International Sports Law Journal*, 13 (1–2), 16.

⁸⁹ Autori uurimus spordiorganisatsioonide seas, ajavahemik 20.04–23.04, 1400 spordiorganisatsiooni, 224 vastanut. Uurimus oli anonüümne, spordiorganisatsioonide valikukriteerium: vähemalt 5 harrastajat vanuses 5–19 eluaastat. Uurimuses 4 küsimust, kasutati Google Forms-i.

piirangutest ja nendega kaasnevatest kohustustest. Uurimusele vastas 224 spordiorganisatsiooni, mis on 16% kogu valimikust. Autor on seisukohal, et see on märkimisväärne protsent, mille alusel analüüsida probleemi olemuslikkust ja mislābi tõestada, et spordisüsteemis on vähene teadlikkus ja madal kontrolli tase.

Uurimuse esimene küsimus oli, kas spordiorganisatsioonid on üldse teadlikud, et LasteKS-i § 20 lõiked 1–2 sätestavad piirangud lastega töötavatele isikutele, kui nad on pannud toime kuriteod, mida vastav seaduse paragrahv sätestab. 164 organisatsiooni, mis on 73,2% vastanutest, olid teadlikud seadusest tulenevatest piirangust, 60 organisatsiooni ehk 26,8% ei ole teadlikud seadusest tulenevatest piirangutest. Autori arvates saab siinkohal jääda rahule teadlikkuse protsendiga, millest saab järeldada, et rohkem on tööandjaid, kes on teadlikud LasteKS-ist tulenevatest piirangutest.

Uurimuse teise küsimusega soovis autor tõestada, et spordiorganisatsioonide seas on levinud arusaam, mille kohaselt on treenerikutse omandamisel kohe ka treeneri taust kontrollitud. Küsimusele, et kui treeneril on treenerikutse, siis kas spordiorganisatsioonide arvates on sellest tulenevalt ka isiku taust kontrollitud, vastas 125 spordiorganisatsiooni, mis on 55,8% vastanutest, et seda ei eeldata, kuid 99 vastasid, mis on 44,2%, et tausta kontroll on teostatud kutse andja poolt. See omakorda tõestab probleemi, et võidakse küll olla teadlikud piirangutest, aga peaaegu pooled vastanutest eeldavad, et kutse andja teeb āra nendepoolse töö. Kolmas küsimus toetab teise küsimuse põhjal tekkinud arvamust. Spordiorganisatsioonidel tuli vastata, kas lastega tööle asuvale isikule teostatakse läbi karistusregistri taustakontroll. 113 spordiorganisatsiooni, mis on 50,4% vastanutest, ütlesid, et kontrolli ei teostata ja 111, mis on 49,6 % osalenutest, et enne tööle võtmist teostatakse kontrolli.

Esimese küsimuse põhjal oli teadlikkuse protsent kõrge, millest sai teha positiivsed järeldused, kuid autor on seisukohal, et kui valimikus olnud spordiorganisatsioonidest pooled teevad taustakontrolli, siis on see laste turvalisuse tagamiseks ikkagi väga väike protsent. Kuna sporti ei suudeta üheselt defineerida, siis võib tekkida olukordi, kuidas kõiki õigusakte ja norme ei osata spordivaldkonda üle kanda. See aga ei õigusta laialt levinud väärkohtlemist, sest ühegi lapse ohtu seadmise kohta ei pea lugema seadustest, saamaks teada, et see on väär.⁹⁰ Kui vähem kui pooled ainuüksi uurimusele vastanud spordiorganisatsioonidest teevad kontrolli, mis hetkel see puudutab

⁹⁰ Williams, Y. (2011). Protecting children from violence in sport: unicef report. *Entertainment and Sports Law Journal*, 9 (1), 74.

vaid spordivaldkonda, siis võib järeldada, et probleemi küll teadvustatakse, aga ennetamisse panustatakse põhjendamatult vähe. Spordiorganisatsioonid peaksid kontrollima kõiki treenereid sõltumata sellest, kas nad töötavad töölepingu või vabatahtlikkuse alusel, kuna vastasel juhul rikuvad nad ka moraalselt kohustust tegutseda laste huvides, keda nad treenivad.⁹¹

Uurimuse neljandas küsimuses soovis autor teada, kas spordiorganisatsioonid teostavad juba töötavale isikule järelkontrolli. 166 spordiorganisatsiooni, mis on 74,1% vastanutest, vastasid, et ei teostata järelkontrolli, 31 vastanut, mis on 13,8%, vastasid, et teevad 1 kord aastas ja 27 vastanut, mis on 12,1%, et teostavad järelkontrolli kord paari aasta jooksul. Kui 74 % vastanutest ütlevad, et järelkontrolli ei teostata, siis ilmneb kurb tõdemus, et laste ja noortega töötavad isikud, kelle tausta üle puudub teadmine. Sotsiaalkindlustusamet soovitab teostada järelkontrolli 1 kord aastas⁹², aga vaadates peale uurimusele ja küsitletute vastustele, siis ilmselgelt seda ei täideta. Samas peab autor tõdema, et tegelikkuses ei rikuta ka otseselt seadust, sest ükski seadus ei ütle, millal tuleb tausta kontrollida, vaid toob ainult välja, et ei tohi võimaldada töötamist.

Spordiorganisatsioonide seas läbi viidud küsitlusest ja teadaolevatest õigusrikkumistest järeldab autor, et spordiorganisatsioonid on küll teadlikud LasteKS-i § 20 lõigetest 1; 1¹ -2 tulenevatest piirangutest, kuid vaatamata sellele teostavad tööle võetava isiku taustakontrolli vähem kui 50% ja pistelist järelkontrolli vähem kui 25% tööandjatest. Spordisüsteemi puudusena saame välja tuua selle, et erinevalt haridussüsteemist pole tagatud järjepidev ja süsteemne lastega tegelevate isikute taustakontroll.

⁹¹ Campbell, D., Gibbons, M. (2003). Liability of Recreation and Competitive Sport Organizations for Sexual Assaults on Children by Administrators, Coaches and Volunteers. *Journal of Legal Aspects of Sport*, 13 (3), 186.

⁹² Sotsiaalkindlustameti järelevalve peaspetsialist, Aasa Harjak. Autori telefoniintervjuu. Intervjuueerija märkmed. 14.04.2021.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, kas spordivaldkonnas on tagatud laste heaolu ja turvalisus treeningkeskkonnas. Selleks tuli autoril leida vastus uurimusküsimusele, kas LasteKS-i § 20 lõigetest 1 ja 2 tulenevate piirangute rakendamine spordivaldkonnas on tagatud.

Esimeses peatükis analüüsis autor spordis lapsi ja noori juhendavate isikute õiguslikku olemust. Töö teises peatükis käsitles autor tööandja kohustusi, mis tulenevad kehtivatest seadustest, ja LasteKS-ist tulenevate piirangute rakendamist, mis hõlmab karistustest tulenevalt alalisi ja ajutisi keelde. Autor analüüsis ka probleeme, mis on välja tulnud nii piirangute rakendamisel kui ka sanktsioonide kehtestamisel.

Spordikorraldus Eestis on rajatud spordiorganisatsioonide ühiste eesmärkidele, koostööle ja tegevusrollide jaotusele, kus tegevuse põhiprintsiibid on ausus, avatus, õiglus ja usaldusväärsus ning täidetakse Eesti Vabariigis kehtivaid konventsioone, seadusi ning teisi õigusakte. Autor leiab, et nendele põhimõtetele tuginedes ei ole Eesti spordisüsteemis kohta vaimsele, füüsilisele ega seksuaalsele väärkohtlemisele. Nimetatud probleemid on kehtivatest tavadest ja õigusaktidest sõltumata varjatult ja laiemale üldsusele teadmata spordisüsteemis olemas ning kannatajateks on lapsed ja noored. Lapse õiguste konventsioon ütleb selgesõnaliselt, et lapsi tuleb kaitsta kõigi nende heaolu kahjustavate ekspluateerimisvormide eest.

Sporti peetakse positiivseks tegevuseks, tänu millele saab laps veeta aega sõpradega, läbi treeningute parandada oma elukvaliteeti, õppida edaspidiseks eluks vajalikke oskusi, nagu distsipliin, sotsialiseerumine, meeskonnatöö. Samas on spordis olemas kõik ohud, mis läbi võivad lapsed ja noored sattuda erinevate väärkohtlemise vormide ohvriteks. Väärkohtlemise peamised riskitegurid on autoritaarsed liidrid – treenerid, kellele noorsportlased vaatavad alt üles ja keda nad usaldavad jäägitult. Lisaks saab välja tuua spordialade spetsiifikast tulenevat füüsilist kontakti, mõningatel spordialadel on väline ilme väga väljakutsuv, silmapaistev ja paljastav. Teatud aladele on omane väga varajases nooruses tippspordi suunitlusega treeningutega alustamine. Tippспорт on vanusest sõltumata olemuselt füüsiline tegevus, kus treeningutel tuleb kokku puutuda eneseohverduste ja maksimaalse pingutusega. Kui treeningud on juba varajases nooruses

tippspordile orienteeritud, siis võib muutuda piir maksimaalse pingutuse ja ärakasutamise vahel väga õhukeseks. Kui lastele rõõmu pakkuvast hobist saab ühe hetkega tippspordi suunitlusega tegevus, siis ei ole prioriteediks enam laste huvid, vaid tulemuse ja edu saavutamine ükskõik mis hinna eest. Spordiseadus ütleb selgesõnaliselt, et treener on sportlasi ja teisi spordis osalevaid isikuid juhendav spordispetsialist, kellel on treeneri kutse kvalifikatsioon kutse seaduse tähenduses ning kes on kohustatud tagama sportliku treeningu aluspõhimõtete järgimise ja ohutuse, jälgima treeningukoormuse vastavust juhendatavate tervislikule ja vanuselisele seisundile. Lapsed ei pruugi väärkohtlemisest esimesel korral arugi saada ning hiljem ei osata või ei julgeta sellest täiskasvanule rääkida. Lapsed kardavad tagajärgi, kui nad räägivad kellelegi oma muredest ja ärakasutamisest, kuna juba varajases eas on neil õpetatud teadmine, et sport on tugevatele, mistõttu jäävad need tihti korduma ja ohustavad noorte sportlaste tervist. Euroopa Liidu põhiõiguste harta nimetab inimese õigust kehalisele ja vaimsele puutumatusle. Autor leiab, et väärkohtlemisel võivad olla väga tõsised tagajärjed noore inimese psüühikale, millest võivad välja kujuneda väga erinevad terviseprobleemid. Autor on seisukohal, et sellistes olukordades on laste ärakasutamise ja väärkohtlemise vältimiseks olulise tähtsusega LasteKS-i § 20 lõigetest 1–2 tulenevatest sätetest kontroll lastega tegelevate treenerite tausta üle. Eelnevale tuginedes ei ole laste ja noorte heaolu ja turvalisuse tagamine spordisüsteemis süsteemne ega piisavalt arenenud. Eesti Spordiregistri andmetele tuginedes tegeleb üha enam lapsi spordiga ja seda enam on oluline tagada, et lastega tegeleksid isikud, kes suudavad tagada ohutu ja turvalise treeningkeskkonna.

Autor rõhutab, et spordivaldkonnas hakati laste ja noorte väärkohtlemise osas suuremat huvi ilmutama 2018. aasta lõpus, kui Euroopa Nõukogu poolt pöörati tähelepanu Eestis ja teistes Euroopa riikides väärkohtlemise ennetamisele spordis. Esimesed sammud olid need, et treenerite puhul viis kutse andja sisse täiendused kutse andmise alusdokumentidesse, mille alusel tekkis võimalus kutse andjal kontrollida kutset omavate isikute tausta läbi karistusregistri. Varasemalt oli spordisüsteemis laialt levinud arusaam, et kutse andmise protsessi käigus on teostatud lastega tegelevatele treeneritele taustakontroll. Erinevalt EHIS-est, kus huvikoolide, alus- ja üldharidusasutustes töötavaid pedagooge kontrollitakse automaatselt iga 10 päeva tagant, peaksid treenerite puhul kontrolli teostama tööandjad isikut tööle võttes. Töö autori poolt läbi viidud uurimus näitas, et nendest spordiorganisatsioonid, kes olid valimikus ja vastasid küsimustikule, teostasid tööle võttes kontrolli alla 50% vastanutest ja pistelist kontrolli vähem kui 25% vastanutest. Selleks, et tagada laste ja noorte turvalisus, on autori arvates ülimalt oluline, et Eesti spordiregistris, mis on riiklik andmekogu, toimuks sarnaselt EHIS-ega automaatne kontroll isikutele, kes on seotud spordiorganisatsioonidega, kes on esitanud andmed 5–19-aastaste

harrastajate olemasolu kohta. Uurimusele tuginedes ei ole muul moel võimalik tagada laste turvalisus ja kaitse. Kui ilmneb, et isikul on LasteKS-i §-st 20 tulenev keeld töötada lastega, siis on see äärmiselt vajalik meede, kuna sama eesmärki ei ole võimalik efektiivselt saavutada ühtegi teist leebemat varianti kasutades Seoses tööga treeningutel, treeninglaagrites ning võistlustel puutuvad treenerid ja abipersonal tihti lastega vahetult kokku moel, kus teisi täiskasvanuid ega lapsevanemaid juures ei viibi. Seega on põhjendatud kas ajutiselt või alaliselt keelata teatud kuritegude eest karistatud inimestel töötamine ametikohal, kus nad puutuvad vahetult kokku lastega. Soomes on kasutusel analoogne praktika, kuid erinevus Eestiga on see, et puudub otseselt keeld isikut tööle võtta. Autor leiab, et Eestis on seadusest tulenev lastega töötamise keeld mõistlik ja asjakohane, kuna esmane huvi on tagada laste ja noorte turvalisus ja heaolu.

Erinevad rahvusvahelised õigusaktid ja direktiivid rõhutavad laste turvalise ja kaitse tagamist ning sama on välja toodud ka Eesti Spordipoliitika põhialustes aastani 2030, kus lastele ja noortele tagatakse sportimiseks eakohased ning turvalised olud. Rahvusvahelise Olümpiakomitee poolt on probleemile viidatud ka 2013. aastal täiendatud olümpiahartas, mille kohaselt peavad kõik rahvuslikud olümpiakomiteed, kes on ka sageli riikide spordi katusorganisatsioonid, seisma igasuguse vägivalla ja diskrimineerimise eest spordis. Seega on spordiorganisatsioonidel moraalne, eetilise ja juriidiline kohustus võtta vastu ja rakendada erinevaid meetmeid, et kaitsta laste tervist ja heaolu spordis.

Eeltoodule tuginedes jõudis autor järeldusele:

- Spordisüsteemis ei ole lastele ja noortele õiguslikult tagatud piisavalt turvaline ja ohutu treeningkeskkond.
- Spordisüsteem on üles ehitatud tulemusele ja edule juba varajases eas, mis võib olla üheks takistuseks spordis toimuva vägivalla ennetamisel, kuna kaob piir selle vahel, mis on kasulik lastele eakohaseks arenguks ning vajalik treenerile ja spordiorganisatsioonile.
- Spordiorganisatsioonid on teadlikud LasteKS-i § 20 lõigetest 1; 1¹–2 tulenevatest piirangutest, kuid tööle võetava isiku tausta kontrollivad vähem kui 50% tööandjatest ja pistelist järelkontrolli teevad vähem kui 25% tööandjatest.
- Haridussüsteemis on erinevalt spordisüsteemist õiguslikult tagatud järjepidev ja süsteemne kontroll lastega tegelevate isikute osas.

Autor teeb ettepanekud, kuidas tema arvates on võimalik tagada laste turvalisus ja heaolu spordivaldkonnas:

- Täiendada lastekaitseadust konkreetse kohustusega kontrollida tööle võttes lastega tööle hakkava isiku tausta.
- Täiendada lastekaitseadust konkreetse kohustusega kontrollida juba töötava isiku tausta vähemalt 1 kord aastas.
- Töötada välja ja võimaldada Eesti Spordiregistri andmevahetus karistusregistriga X-tee lahenduse kaudu, et tagada sarnaselt EHIS-ega automaatne kontroll treenerite ja juhendajate osas, kes on märgitud Eesti Spordiregistri spordiorganisatsioonide alamandmekogus töötajate nimekirja. Organisatsioon peab olema seejuures esitanud, et omab noori harrastajaid vanuses 5–19 eluaastat.
- Spordialaliitudel välja töötada käitumisjuhised ja eetikakoodeksid, milles on võimalik sätestada ja kehtestada spordialale omased ning laste, noorte ja treenerite heaolu ja turvalisust tagavad reeglid.

SUMMARY

IMPLEMENTATION OF RESTRICTIONS ON WORKING WITH CHILDREN IN SPORT

Liisa Roos

The aim of this thesis is to find out whether the well-being and safety of children in the training environment is ensured in the field of sports. In order to do this, it is necessary to answer the research question as to whether the implementation of the restrictions arising from paragraphs 20 (1) and (2) of the Child Protection Act is ensured in the field of sports.

The thesis is a qualitative study, in which the interpretation of legal norms is primarily based on historical and teleological interpretation. The author analyses the current Child Protection Act and points out possible problems with the implementation of the restrictions on working with children in the field of sports, due to which the well-being and safety of children are not guaranteed. The author compares the current Child Protection Act, which entered into force in 2016 and the child protection acts in force before that, in order to analyse whether the amendments to the act that have entered into force are sufficient to ensure the well-being and safety of children. In order to analyse the well-being and safety of children, the author uses first and foremost the Child Protection Act, the Penal Code, and other national and European Union member states legislation, as well as the positions of various authors in research articles both in Estonia and abroad, which can be applied when making proposals.

Statistics are used to support theoretical statements and, in some cases, to prove a research question and draw conclusions. As statistical data, the author uses official statistics compiled and published by the relevant agencies and a short survey conducted by the author among sports organisations that have submitted data to the Estonian Sports Register for at least 5 athletes aged between 5 and 19.

In the first chapter, the author analysed the legal nature of those who instruct children and young people in sport. In the second chapter of the thesis, the author dealt with the employer's obligations under the current legislation and the implementation of the restrictions under the Child Protection Act, which include permanent and temporary bans as a result of sanctions. The author also analysed the problems that have arisen both in the implementation of restrictions and in the imposition of sanctions.

Sports governance in Estonia is based on common goals, cooperation, and the division of roles among sports organisations, where the basic principles of action are honesty, openness, fairness, and reliability, and where the conventions, laws, and other legal acts in force in the Republic of Estonia are complied with. The author believes that based on these principles, there is no place for mental, physical, or sexual abuse in the Estonian sports system. Regardless of existing practices and legislation, the above-mentioned problem does exist in the sport system, hidden and unknown to the general public, and children and young people are the victims. The Convention on the Rights of the Child explicitly states that children must be protected from all forms of exploitation detrimental to their well-being.

Sport is considered a positive activity, where a child can spend time with friends, improve their quality of life through training, and learn the skills necessary for later in life: discipline, socialisation, teamwork. At the same time, sport presents the risk for children and young people to become victims of various forms of abuse. The main risk factors for abuse are authoritarian leaders – coaches who are looked up to and trusted by young athletes. In addition to the physical contact that comes with the specificity of sports, in some sports the external appearance is very challenging, prominent, and revealing. Certain areas are characterised by the start of high-performance training at a very early age. Top-level sport is an inherently physical activity, regardless of age, where training involves self-sacrifice and maximum effort, but if training is geared towards top-level sport from an early age, the line between maximum effort and exploitation can become very thin. When a hobby that gives pleasure to children suddenly becomes an activity geared towards excellence in sport, children's interests are no longer the priority, but the achievement of performance and success, whatever the cost.

The Sport Act explicitly states that a coach is a sports specialist who instructs sportsmen and sportswomen and other persons participating in sport and who has the professional qualifications of coach within the meaning of the Professions Act, and who is obliged to ensure compliance with

the general principles of sports training and safety, and to monitor the correspondence of the training load to the state of health and the age of the trainee. Children may be unaware of the abuse at first, and may be unable or afraid to tell an adult later. Children are afraid of the consequences of telling anyone about their concerns and exploitation, as they are taught from an early age that sport is for the strong, so these situations often recur and endanger the health of young athletes. The Charter of Fundamental Rights of the European Union mentions the right to physical and mental integrity. The author considers that abuse can have very serious consequences for the psyche of a young person, which can lead to a wide range of health problems. The author is of the opinion that in such situations, in order to prevent the exploitation and abuse of children, it is essential to check the background of coaches working with children in accordance with the provisions of paragraphs 20 (1) and (2) of the Child Protection Act; based on the above, ensuring the well-being and safety of children and young people in the sports system is not systematic and sufficiently developed. According to the Estonian Sports Register, an increasing number of children are engaged in sport, and it is therefore all the more important to ensure that children are supervised by persons who can guarantee a safe and secure training environment.

The author emphasises that in the field of sport, greater attention was paid to the abuse of children and young people in sport at the end of 2018, when the Council of Europe drew attention to the prevention of abuse in sport in Estonia and other European countries. The first step was for coaches, whereby the awarder of professions introduced additions to the fundamental licensing documents, which enabled the awarder of professions to carry out background checks on licensees through the criminal records database, as there was a widespread perception within the sports system that background checks were carried out on coaches working with children as part of the profession awarding process. Unlike in EHIS (Data from the Estonian Education Information System), where educators working in hobby schools, primary and general education institutions are automatically checked every 10 days, in the case of coaches the check should be carried out by the employer when the person is hired; the research conducted by the author showed that among the sport organisations included in the sample and that answered to the questionnaire, less than 50% of the respondents carry out a background check when hiring, and less than 25% carry out random checks.

The author is of the opinion that in order to ensure the safety of children and young people, it is of utmost importance that the Estonian Sports Register, which is a national database, should, similarly to the EHIS, automatically check the persons associated with sports organisations that have submitted data on the presence of young people aged between 5 and 19. Based on the study, there

is no other way to ensure the safety and protection of children. If it appears that a person has a prohibition to work with children under section 20 of the Child Protection Act, then the prohibition on working with children is an extremely necessary measure as the same objective cannot be effectively achieved by any other milder means. People who come into direct contact with children at work during training sessions, training camps, and competitions are often alone with the children without the presence of a parent or other adult. It is therefore justified to prohibit people convicted of certain offences from working, either temporarily or permanently, in a position where they come into direct contact with children. Finland has a similar practice, but the difference with Estonia is that there is no explicit prohibition on employing a person; the author considers that the legal prohibition of working with children in Estonia is reasonable and appropriate, as the primary interest is to ensure the safety and well-being of children and young people.

Various international legislations and directives emphasise the need to ensure the safety and protection of children, and the same is stated in the Estonian Sport Policy Guidelines until 2030, that children and young people are guaranteed age-appropriate and safe conditions for sport. The International Olympic Committee also referred to the problem in the 2013 Olympic Charter, which states that all national Olympic Committees, which are often also national umbrella sport organisations, must stand up against all forms of violence and discrimination in sport. Sport organisations therefore have a moral, ethical, and legal obligation to adopt and implement a range of measures to protect the health and well-being of children in sport.

On the basis of the above, the author has reached the following legal conclusion:

- In the sport system, children and young people are not adequately guaranteed a safe and secure training environment.
- The sports system is built on performance and success already at an early age: this can be one of the obstacles to preventing violence in sport, as it removes the boundary between what is beneficial for children's age-appropriate development and what is necessary for the coach and the sports organisation.
- Sports organisations are aware of the restrictions under paragraph 20 (1); (1¹)-(2) of the Child Protection Act, but less than 50% of employers carry out background checks on the person they employ and less than 25% carry out random follow-up checks.
- The education system, unlike the sports system, has a consistent and systematic background check system for persons working with children.

The author suggests ways in which, in her opinion, the safety and well-being of children in sport can be ensured:

- To complement the Child Protection Act with a specific obligation to carry out a background check on the person to be employed to work with children.
- To complement the Child Protection Act with a specific obligation to carry out a background check at least once a year on a person already employed.
- To develop and enable the Estonian Sports Register to exchange data with the criminal records register via the X-road solution to ensure automatic background checks, similar to EHIS, for coaches and instructors who are listed in the sub-database of sports organisations of the Estonian Sports Register as employees, and the organisation has declared that they have young athletes aged between 5 and 19.
- Sports federations to develop codes of conduct and codes of ethics that can set and enforce rules specific to the sport, ensuring the well-being and safety of children, young people, and coaches.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud:

1. David, P. (2005). *Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children's Rights in Competitive Sport*. Routledge.

Teadusartiklid:

2. Aru, A., Paron, K. (2015). Lapse parimad huvid. *Juridica*, 6, 375–386.
3. Auweele, Y., Opdenacker, J., Vertommen, T., Boen, F., Van Niekerk, L., De Martelaer, K., & De Cuyper, B. (2008). Unwanted sexual experiences in sport: Perceptions and reported prevalence among Flemish female student-athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6 (4), 354–365.
4. Brackenridge, C., Bringer, J., Bishopp, D. (2005). Managing cases of abuse in sport. *Child Abuse Review*, 14 (4), 259–274.
5. Campbell, D., Gibbons, M. (2003). Liability of Recreation and Competitive Sport Organizations for Sexual Assaults on Children by Administrators, Coaches and Volunteers. *Journal of Legal Aspects of Sport*, 13 (3), 185–230.
6. Chroni, S., Fasting, K., Hervik, S., Knorre, N. (2011). Sexual harassment in sport toward females in three European countries. *International Review for the Sociology of Sport*, 46 (1), 76–89.
7. Danielsen, A., Ellingsen, J. (2017). Norwegian Children's Rights in Sport and Coaches' Understanding of Talent. *International Journal of Children's Rights*, 25 (2), 42–437.
8. David, P. (1999). Children's Rights and Sports. *International Journal of Children's Rights*, 7 (1), 53–82.
9. Gerlach, Elizabeth A. (2006). The Background Check Balancing Act: Protecting Applicants with Criminal Convictions While Encouraging Criminal Background Checks in Hiring. *University of Pennsylvania Journal of Labor and Employment Law*, 8 (4), 981–1000.
10. Hakalehto-Wainio, S. (2015). Lapse õigused koolis. *Juridica*, 6, 387–396.
11. Hartill, M. (2009). The Sexual Abuse of Boys in Organized Male Sports. *Men and Masculinities*, 12 (2), 225–249.

12. Kleef van, R. (2014). The legal status of disciplinary regulations in sport. *International Sports Law Journal*, 14 (1–2), 24–45.
13. Leglise, M., Mountjoy, M., Rhind, D. J., Tiivas, A. (2015). Safeguarding the child athlete in sport: a review, a framework and recommendations for the IOC youth athlete development model. *British journal of sports medicine*, 49 (13), 883–886.
14. Lõhmus, U. (2018). Kas õigus isikupuutumatusel on põhiõigus? *Juridica*, 2, 136–145.
15. Nurse, A. (2018). Coaches and child sexual abuse prevention training: Impact on knowledge, confidence, and behavior. *Children and Youth Services Review*, 88, 395–400.
16. Osborne, B. (2013). Eliminating sexual violence in schools: Implications for athletics administrators in the United States. *International Sports Law Journal*, 13 (1–2), 9–17.
17. Quennerstedt, A. (2016). Children’s human rights at school – as formulated by children. *International Journal of Human Rights*, 24, 657–677.
18. Siri Farstad, S. (2007). Protecting Children’s Rights in Sport: The Use of Minimum Age. *Human Rights Law Commentary*, 3, 1–20.
19. Weber, R. (2009). Protection of Children in Competitive Sport: Some Critical Questions for London 2012. *International Review for the Sociology of Sport*, 44 (1), 55–69.
20. Williams, Y. (2011). Protecting children from violence in sport: unicef report. *Entertainment and Sports Law Journal*, 9 (1), 72–75.

Eesti õigusaktid:

21. Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030. RT III, 20.02.2015, 2.
22. Karistusseadustik. RT I, 03.03.2021, 3.
23. Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16, 56.
24. Lastekaitseadus. RT I, 12.12.2018, 49.
25. Spordiseadus. RT I, 28.02.2020, 3.
26. Treeneri tööjõukulu toetuse määramise tingimused, sealhulgas nõuded spordialaliidule, spordiklubile ja spordikoolile ning selle omaosalusele, treeningrühmale ja treenerile, ning toetuse suuruse, jaotamise, tagasimaksmise ja tagasinõudmise kord. RT I, 09.04.2021, 22.
27. Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. RT I, 28.11.2017, 2.

Euroopa Liidu õigusaktid:

28. EU Commission. (2016). Recommendations on the protection of young athletes and safeguarding children's rights in sport. Kättesaadav: <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=25000&no=1>, 21.04.2021.
29. Official Journal of the European Union Charter Of Fundamental Rights Of The European Union, 2012/C 326/02. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT> , 21.04.2021.

Kohtulahendid:

30. HMK 1-9-5350.

Muud allikad:

31. Eesti Olümpiakomitee. Kättesaadav: <https://www.eok.ee/treenerid>, 20.04.2021.
32. Eesti Spordiregister. (2020). Treenerite ja juhendajate statistika. Kättesaadav: <http://www.spordiregister.ee/et/treener>, 06.01.2021 (andmed on 31.12.2020 seisuga).
33. Eesti Statistikaamet. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/toolu/tooturg> , 21.04.2021.
34. Haridus- ja Teadusministeerium, EHIS-e üksuse juht, Margus Kärner. Autori intervjuu. E-kiri. 22.04.2021.
35. Hea juhtimise tava. Kättesaadav: <https://eok.ee/organisatsioon/hea-juhtimistava>, 01.04.2021.
36. Justiitsministeerium. (2018). Pöördumine spordiklubide ja organisatsioonide poole. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/poordumine_spordiasutuste_poole_16.11.pdf, 20.04.2021.
37. Justiitsministeerium. (2019). Uuring kuritegevus Eestis. Kättesaadav: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/seksuaalkuriteod.html>, 28.03.2021.
38. Justiitsministeerium. (2020). Laste vastu suunatud korduvate seksuaalkuritegude ennetamine. Analüüs ja ettepanekud karistusregistri arendamiseks seoses seksuaalkurjategijatega. Kriminaalpoliitika lühianalüüs nr 5. Kättesaadav:

- https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_vastu_suunatud_korduvate_seksuaalkuritegude_ennetamine_2020_10.pdf, 14.04.2021.
39. Justiitsministeerium. (2018). Lastega töötamise piirang. Kättesaadav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/lastega_tootamise_piirang_5.11.2018.pdf , 28.03.2021.
40. Kutsekoda. <https://www.kutsekoda.ee/reguleeritud-kutsed/> , 14.04.2021.
41. Kutse andmise kord. Kättesaadav: https://www.spordiregister.ee/admin/valjund.php?vmkf=9&n=kutse_andmise_kord_treeneri_kutsetele, 01.04.2021.
42. Kutsestandard. Kättesaadav: <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10865979>, 31.03.2021.
43. Kutsekoda. Kultuuri Kutsenõukogu otsus nr 15. Kättesaadav: https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Noukogud_Otsus/downloadFile/10736779, 20.04.2020.
44. Lastekaitse Liit. (2015). Üldkommentaar nr. 13 lapse õigus kaitsele igasuguse vägivalla eest (eesti keeles), ÜRO 2011. Kättesaadav: http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/10/Yldkommentaarnr13_eesti.pdf, 14.04.2021.
45. Rahvusvaheline Olümpiakomitee. (2013). Olümpiaharta. Kättesaadav: https://stillmedab.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-2013-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.209518674.1780933005.1618926072-10473463.1618926072, 20.04.2021.
46. Registrite ja Infosüsteemide Keskus, Karistusregistri talitus, talituse juhataja, Janec Leppik. Autori intervjuu. E-kiri. 12.aprill 2021.
47. Sotsiaalkindlustusameti järelevalve peaspetsialist, Aasa Harjak. Autori telefoniintervjuu. Intervjueerija märkmed. 14. aprill 2021.
48. Sotsiaalministeerium. (2013) Seletuskiri lastekaitseseaduse eelnõule. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_heolu/seletuskiri.pdf , 13.04.2021.
49. Sotsiaalministeerium. (2015). Väärkoheldud lapse abistamise süsteem. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/politikaanalus_-_vaarkoheldud_lapse_abistamise_sustem_2015.pdf, 13.04.2021.
50. Sotsiaalkindlustusamet (2017). Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Kättesaadav: https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_healu_hindamise_kasiraamat.pdf, 28. märts 2021.

51. Tallinna Haridusameti käskkiri 03.12.2020 nr T-7-1/20/485 (käskkiri autori valduses).
52. Tammiste, B. (2018). Kuidas ennetada spordis laste ja noorte seksuaalset väärkohtlemist? – *Liikumine ja SPORT*, 18, 30-35.
53. Treeneri eetikakoodeks. Kättesaadav: <https://eok.ee/treenerid/treenerite-eetikakoodeks>, 04.04.2021.
54. Unicef. (2010). Protecting children from violence in sport. A review with a focus on industrialized countries. Kättesaadav: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf, 18.04.2021.
55. Õiguskantsler. (2021). Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 5-21-2. Kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Arvamus%20p%C3%B5hiseaduslikkuse%20j%C3%A4relevalve%20asjas%20nr%205-21-2.pdf, 20.04.2021.
56. Autori uurimus spordiorganisatsioonide seas, ajavahemik 20.04–23.04, 1400 spordiorganisatsiooni, 224 vastanut. Uurimus oli anonüümne, spordiorganisatsioonide valikukriteerium: vähemalt 5 harrastajat vanuses 5–19 eluaastat. Uurimuses 4 küsimust, kasutati Google Forms-i.

Lisa 1. Lihtlitsents

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks⁹³

Mina Liisa Roos (*autori nimi*)

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Lastega töötamise piirangute rakendamise spordivaldkonnas

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Kristi Joamets

(*juhendaja nimi*)

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

07.05.2021 (kuupäev)

⁹³ Lihlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingulise tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.